

Sygn. akt III CSK 276/15

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 kwietnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Marian Kocon (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z powództwa Funduszu [...] S.A.

z siedzibą we W.

przeciwko J. S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 7 kwietnia 2016 r.,

skargi kasacyjnej pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 27 lutego 2015 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok w pkt 1 (pierwszym) i w tym zakresie
sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 27 lutego 2015 r. oddalił apelację pozwanej J. S. od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 8 marca 2016 r. zasądającego od pozwanej na rzecz powodowego Funduszu [...] S.A. z siedzibą we W. dochodzoną pozwem kwotę z odsetkami tytułem zwrotu nienależnego świadczenia. U podłoża tego rozstrzygnięcia legł pogląd, oparty na art. 565 § 1 k.p.c., że w procesie o dalszą - ponad prawomocnie uwzględnioną - część świadczenia z tego samego stosunku prawnego sąd nie może w niezmienionych okolicznościach faktycznych odmiennie orzec o zasadzie odpowiedzialności pozwanego.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyła pozwana z obu podstaw kasacyjnych z art. 398³ k.p.c. Zarzucając naruszenie art. 365 § 1 k.p.c., art. 409, 678 § 1, 58 § 1 i § 3, 83, 156, 659 § 1, 410, 411 k.c. wniosła o jego uchylenie oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny wyrażając przytoczony pogląd powołał się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 1994 r., III CZP 29/94 (Biul. SN 1994, nr 3. s. 17), w której przyjęto, że prawomocny wyrok aczkolwiek nie ma powagi rzeczy osądzonej co do reszty, która nie była przedmiotem orzekania, to jednak w procesie o dalszą - ponad prawomocnie uwzględnioną - część świadczenia z tego samego stosunku prawnego, sąd nie może w niezmienionych okolicznościach odmiennie orzec o zasadzie odpowiedzialności pozwanego. Dopuszczenie do rozbieżnego oceniania zasadności tego samego roszczenia w tych samych okolicznościach byłoby zaprzeczeniem społecznych oczekiwanych reguł ochrony prawnej i naruszeniem zasady zaufania do wymiaru sprawiedliwości. Ryzyko sprzeczności wyroków mogących zapaść w kilku procesach częściowych zniweczyłoby walor rozdrobnienia roszczeń polegający na możliwości przeprowadzenia procesu „próbnego”, mającego na równi z procesem o ustalenie wyjaśnić, czy pomiędzy stronami istnieje stosunek prawny, z którego wynika uzasadnione co do zasady roszczenie (podobnie w wyrokach SN z dnia: 23 marca 2006 r., IV CSK 89/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 15 oraz 5 kwietnia 2007 r., II CSK 26/07, nie publ.).

Ponieważ przepisy art. 365 § 1 - 366 k.p.c. odpowiadają co do zasady treści art. 381 - 382 Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. (Rozporządzenie Prezydenta RP z 29 listopada 1930 r. - Kodeks postępowania cywilnego, tekst jednolity z 1 grudnia 1932 r., Dz. U. 1932, Nr 112, poz. 934.), to warto przypomnieć, że pod jego rządami w doktrynie przeważało stanowisko, według którego skutki wyroku w procesie częściowym są ograniczone wyłącznie do żądanej w nim części świadczenia, niezależnie od tego, czy powództwo zostało uwzględnione, czy oddalone. Wskazywano, że motywy orzeczenia nie mają znaczenia w sprawie o inny przedmiot, choćby część przedtem dochodzona razem z nim stanowiła jedną całość. Wychodzono przy tym z założenia, że roszczenia procesowe dochodzone w procesach częściowych są różne. W orzecznictwie aczkolwiek brak jednoznacznych wypowiedzi w tym przedmiocie, niemniej jednak Sąd Najwyższy dopuszczał jednoczesne toczenie się procesów o różne części tego samego świadczenia (uchwała SN, zasad prawna, z dnia 15 maja 1937 r., OSN 1937, nr 9, poz. 305) uznając, że wyrok oddalający powództwo częściowe nie cieszy się powagą rzeczy osądzonej w procesie o dalsze części tego samego świadczenia (orzeczenie SN z dnia 9 marca 1938 r., C I 1679/37, PPC 1938, nr 16 - 18 s. 559).

Po wejściu w życie kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r. powyższe stanowisko zostało przez Sąd Najwyższy podtrzymane w sprawach nie objętych zakazem *ultra petita non cognoscitur*. Odmienne, wyrażone przez Sąd Najwyższy w powołanej uchwale z dnia 29 marca 1994 r., III CZP 29/94, jak i w późniejszych powołanych orzeczeniach, oparte na art. 365 § 1 k.p.c., z założenia ma gwarantować poszanowanie orzeczenia sądu w innej sprawie. Za przyjęciem tego stanowiska mogłyby przemawiać argumenty celowościowe. Przeciwnie rozstrzygnięcia o podstawie odpowiedzialności w tych samych okolicznościach faktycznych mogą być niezrozumiałe i odbierane przez strony jako krzywdzące. Niemniej jednak, prawo procesowe cywilne, co trzeba podkreślić, gwarantuje jednolitość rozstrzygnięć wyłącznie w tych granicach, w jakich są one objęte prawomocnością. W konsekwencji rozstrzygnięcie w przedmiocie „zasady odpowiedzialności” tylko wtedy mogłoby stanąć na przeszkodzie dokonaniu odmiennych ustaleń w kolejnym procesie częściowym, gdyby korzystało

z prawomocności materialnej. Na tle art. 366 k.p.c. prawomocność uzyskuje jedynie ten „stosunek prawny”, który stanowił bezpośredni przedmiot rozstrzygnięcia.

Przy określaniu konsekwencji wyroku wydanego w procesie częściowym dla kolejnych procesów o część tego samego świadczenia należy kierować się treścią żądania pozwu (art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c.). Sąd nie orzeka o stosunku prawnym (stosunkach prawnych) między stronami, lecz o żądaniu powoda (art. 321 § 1 i art. 325 k.p.c.). Wiążące ustalenie stosunku prawnego będącego źródłem świadczenia możliwe jest natomiast tylko wtedy, gdy stanie się przedmiotem wyraźnego żądania strony podniesionego w drodze szczególnego powództwa. Przeto w procesie częściowym o świadczenie przesądzenie o stosunku podstawowym („zasadzie odpowiedzialności”) nie korzysta z prawomocności materialnej. Gwarancją niewzruszalności objęte jest jedynie stwierdzenie sądu, że na podstawie ustalonych okoliczności faktycznych powodowi przysługuje liczbowo określona w pozwie kwota. Wyrok taki nie zawiera wiążącej wypowiedzi o dalej idącym świadczeniu, którego powód mógłby domagać się od pozwanego. Rozstrzygnięcie o stosunku prawnym stanowiącym podstawę roszczenia następuje jedynie w ramach kwestii prejudycjalnej, a to oznacza, że prawomocny wyrok uwzględniający powództwo częściowe nie tylko nie pociąga za sobą powagi rzeczy osądzonej o kolejną część tego samego świadczenia, lecz także nie oddziałuje wiążąco w kolejnym procesie na płaszczyźnie prejudycjalnej (por. wyrok SN z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14, nie publ.). Do odmiennego wniosku nie skłania argument, że zanegowanie wiążącej mocy wyroku w procesie częściowym w odniesieniu do „zasady odpowiedzialności” czyniłoby iluzorycznym sens procesu częściowego.

Reasumując, nie jest uprawnione stanowisko, że gdy w jednym postępowaniu sądowym sąd oceni istnienie konkretnego stosunku prawnego, ponieważ zasądzi mające wynikać z niego świadczenie, to w innym postępowaniu sąd jest tą oceną związany. Wyrok wiąże, co do jego rozstrzygnięcia, mianowicie przysługiwania tego konkretnego roszczenia, natomiast nie, co do oceny prawnej relacji między stronami, z której to roszczenie miałyby wynikać.

Stanowisko Sądu Apelacyjnego, powzięte wbrew powyższemu, stanowi obrazę art. 365 § 1 k.p.c. na tyle istotną, iż powoduje uchylenie zaskarżonego wyroku bez potrzeby rozważenia pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł, jak w wyroku.

eb

jw